

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Ihalainen, Pasi

Title: "Läntinen demokratia" Euroopan sisäisenä jakolinjana ensimmäisen maailmansodan lopulla

Year: 2016

Version:

Please cite the original version:

Ihalainen, P. (2016). "Läntinen demokratia" Euroopan sisäisenä jakolinjana ensimmäisen maailmansodan lopulla. In J. Jouhki, & H.-R. Pennanen (Eds.), Länsi : käsite, kertomus ja maailmankuva (pp. 94-113). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Historiallisia tutkimuksia, 272.

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

5. "Läntinen demokratia" Euroopan sisäisenä jakolinjana ensimmäisen maailmansodan lopulla

Pasi Ihalainen

"Läntinen" on luokitteleva attribuutti, jota on käytetty läntisessä Euroopassa vuosisatojen ajan määrittelemään omaa yhteiskuntajärjestelmää myönteiseen sävyyn. On viitattu renessanssiin, tieteen vallankumoukseen, järkeen, valistukseen, sekularisaatioon, liberalismiin, tasavaltalaisuuteen, vapauteen ja demokratiaan eurooppalaisina, läntisinä, ilmiöinä. Samalla "itäisistä" kulttuureista on muodostunut epäsymmetrinen vastakäsite edistykselliselle "lännelle". Mutta lännen ja sille vaihtoehtoisten poliittisten järjestelmien raja on Euroopassakin ollut epäselvä ja vaihteleva: Saksa ja sen takamaat eivät ole länteen yksiselitteisesti identifioituneet, ja etenkin Venäjän kuuluminen länteen on aina ollut kovin epävarmaa.¹

Attribuuttia läntinen on käytetty erottamaan toisistaan myös sellaisia eurooppalaisia poliittisia kulttuureita, joita 2000-luvun alussa pidetään läntisinä parlamentaarisisina demokratioina. Valistuksesta ja Ranskan vallankumouksesta lähtien Britanniassa ja Ranskassa kehittynyt ja Yhdysvaltoihin, Belgiaan ja Alankomaihin levinnyt, parlamentarismia ja julkista keskustelua arvostava poliittinen kulttuuri on haastanut mannermaan autoritäärisempiä järjestelmiä ja etenkin parlamentarismiin kriittisemmin suhtautunutta saksalaista ajattelua.² Yhdysvaltojen "demokratiaksi" määriteltyä järjestelmää ei Euroopassa aiemmin suuremmin arvostettu, mutta ensimmäisen maailmansodan aikana amerikkalaiset nostivat sen läntisen maailman normiksi. Toisen maailmansodan myötä Yhdysvallat nousi läntisen kulttuuripiirin johtoon. Toisaalta tästä lännestä liberaalin demokratian merkityksessä on sanouduttu monessa Euroopan maassa irti ja korostettu perinteisiä arvoja ja omaa kulttuurista ylemmyyttä suhteessa länteen yhdistettyyn rappioon.

Erityisen ilmeistä eurooppalaisten poliittisten järjestelmien jaottelu niiden länsimaisuuden asteen mukaan oli ensimmäisen maailmansodan loppuvaiheessa, jolloin esimerkiksi ruotsalainen *Social-Demokraten*-lehti teki eron länsimaiden, puolueettomien maiden ja "vanhahreussilaisen junkkerivallan" välille.³ Läntinen määrittyi liberaaliksi, demokraattiseksi ja parlamentaariseksi, potentiaalisesti tasavaltaiseksi poliittiseksi järjestelmäksi. Saksalaisessa sotapropagandassa länttä ja sen demokratiaa vastaan taistelemista oli käytetty vuodesta 1914 lähtien väestön mobilisoimiseen. Lopulta sodan molemmat osapuolet hyödynsivät lännen ja

¹ Mikkeli 1994; Ihalainen 2012, 220–222; Bavaj & Steber 2015, 4, 10–11.

² Ihalainen 2016b, 28–29; Seaward & Ihalainen 2016, 45; Garrigues & Anceau 2016, 49; Beyen & Te Velde 2016, 81; Jörke & Llanque 2016, 274.

³ *Social-Demokraten*, "Självhärskardömet's fall", 17.3.1917; ruotsiksi *västerländska*, englanniksi *Western*, saksaksi *die West*, suomeksi **länsimainen**.

demokratian käsitteitä vastakkainasettelujensa yksinkertaistavaan kuvaamiseen.⁴ Sodassa olivat vastakkain sen aloittamisesta syytetyt keskusvallat ja toisaalta ympärysvallat, jotka puolustivat Saksan aggression kohteeksi joutunutta Belgiaa ja jotka keväästä 1917 alkaen olivat liitossa toisaalta läntiseksi demokratiaksi julistautuneen Yhdysvaltojen, toisaalta demokratiaa tavoitelleen vallankumouksellisen Venäjän kanssa. Poliittisilta järjestelmiltään keskusvallat eivät olleet liberaaleja parlamentaarisia demokratioita, kun taas ympärysvaltojen joukossa Britannialla, Ranskalla ja Yhdysvalloilla oli kullakin oma vahva liberaali poliittinen traditionsa. Rintamat muodostuivat sellaisiksi, että omaa ja muiden poliittisia järjestelmiä määriteltiin suhteessa länteen ja demokratiaan – niin ympärysvalloissa, keskusvalloissa kuin liittokuntien ulkopuolisissakin maissa.

Analysoin seuraavassa, mitä eri kansallisissa konteksteissa ja ideologisten ryhmittymien piirissä 1910-luvun lopulla tarkoitettiin, kun puhuttiin länsimaisesta demokratiasta. Tarkastelen länsimaisen demokratian diskursiivisia konstruktioita käsitehistorian ja monipaikkaisen poliittisen keskustelun analyysin keinoin⁵ eli kiinnitän huomiota niin edustuslaitosten, lehdistön kuin akateemisen maailmankin piirissä käytyihin debatteihin. Parlamentaarista keskustelua yhdistivät muilla foorumeilla käytyyn poliittiseen keskusteluun etenkin professori- ja toimittajataustaiset kansanedustajat. Tarkastelu pohjautuu laajemmassa vertailututkimuksessa koottuun, neljässä kansallisessa parlamentissa käytyyn valtiomuotokeskusteluun, jota olen analysoinut toisaalla kansan poliittisen osallistumisen, demokratian ja parlamentarismien käsitteellistämisen näkökulmista.⁶ Tarkastelun kohteena on toisaalta sodan kaksi suurvaltaosapuolta, Britannia ja Saksa, toisaalta kaksi pienempää maata, jotka hakivat paikkaansa nopeasti muuttuvassa kansainvälispoliittisessa kentässä etsien sisäisten ja ylijärjätysten demokratisoitumisen ja parlamentarisoitumisen paineiden alla uutta muotoa valtiosäännölleen.

Brittiläisessä keskustelussa länteen identifioituminen oli maantieteellisistä syistä itsestään selvää. Mutta mikä oli tilanne keskisen Euroopan mahtimaassa Saksassa tai kahdessa pohjoismaassa, jotka joutuivat pohtimaan suhdettaan toisaalta läntiseen, toisaalta mallina pitkään pitämäänsä ”preussilaiseen” poliittiseen järjestelmään? Esimerkiksi Ruotsin oikeisto ei pitänyt maan epätasa-arvoiseen äänioikeuteen ja vallan kaksinapaisuuteen nojaavaa hallitusmuotoa länsimaisena vaan läntistä kehittyneempänä. Suomi, vaikka olikin venäläistämisen alla korostanut yhteyksiään länsimaiseen kulttuuriin ja saanut jopa bolševikki Aleksandra Kollontailta kiitosta länsimaisuudestaan,⁷ oli vielä poliittisesti yhteydessä itään. Miten sodan lopputulos vaikutti eri konteksteissa länsimaisuuden merkityksiin ja

⁴ Bavaj & Steber 2015, 17-18; Llanque 2015, 70–71.

⁵ Halonen, Ihalainen & Saarinen 2015, 3.

⁶ Ihalainen 2014; Ihalainen 2016.

⁷ Ketola 1987, 72.

poliittiseen käyttöön? Voittivatko läntiset järjestelmät yksiselitteisesti, liittyivätkö Saksa ja Ruotsi länteen, ja tuliko Suomesta ongelmattomasti lännen etuvartio?

Käännös sotapropagandassa

Yhdysvaltain presidentti Woodrow Wilson, muun muassa parlamentarismia oikeustieteilijänä pohtinut professori, nosti vuoden 1917 alkupuolella kotimaansa poliittisessa keskustelussa suositun demokratian käsitteen koko läntisen liittokunnan sotapropagandan keskiöön. Edeltävinä sotavuosina läntisyydestä ja demokratiasta oli puhuttu vähemmän: eihän Britannian ja Ranskan liittolaista, Nikolai II:n johtamaa tsaarin Venäjää, voinut parhaalla tahdollaankaan läntisen demokratian puolustajaksi nimittää, eikä ympärysvaltojen sisälläkään vallinnut yksimielisyyttä omasta järjestelmästä ”demokratiana”. Tsaarinvallan itäisen itsevaltiuden kaatumisen poisti yhden pidäkkeen: kaikki liittolaiset saattoivat nyt esiintyä demokratian esitaistelijoina.⁸

Yhdysvaltain sotaan liittymisen ja Venäjän vallankumouksen innoittaman demokratian diskursiivisen läpimurron vaikutukset alkoivat heijastua eri puolilla, ympärysvaltojen sisäiset keskustelut mukaan lukien. Olihan esimerkiksi Britanniassa äänioikeuden demokratisoiminen vielä kesken. Länsimaisuus ja demokratia nousivat poliittisen keskustelun teemoiksi myös keskusvalloissa, etenkin Saksassa, jonka preussilaisuus esitettiin ympärysvaltojen sotapropagandassa läntisen demokratian vastakohtana, ja jossa sisäinen oppositio oli jo pitkään haastanut preussilaisuuden kielteisinä pitämiään autoritäärisiä piirteitä.⁹

Läntisen demokratian puolustamisen diskursiivinen nousu heijastui myös omia valtiomuotojaan uudistamassa olleissa kolmansissa maissa, jotka tarkastelivat tarjolla olleita malleja toisaalta pitkän aikavälin ylirajaisten yhteyksiensä, toisaalta opportunistisesti vallinneen kansainvälispoliittisen tilanteen mukaan. Ruotsalaisten ja suomalaisten kesken keskusteltiin kiivaasti siitä, haluttiinko toteuttaa muinaista kansallista, saksalaista tai marxilaista kansanvaltaa vai kenties läntistä demokratiaa ja parlamentarismia.¹⁰ Suomi ja Ruotsi liittyivät itsensä lopulta diskursiivisesti läntisten demokratioiden piiriin, mutta läntisen demokratian käsite säilyi niissäkin kiistanalaisena, monenlaisia poliittisia tarkoituksia palvelevana. Sekä äärivasemmisto että oikeisto sanoutuivat siitä edelleen irti.

⁸ Becker 2014, 32.

⁹ Ihalainen 2014, 425, 428.

¹⁰ Ihalainen 2015, 70, 72, 78, 81.

Britannia määritelmällisesti lännen ytimessä

Britanniassa kuuluminen länteen on näyttäytynyt ongelmattomalta – paitsi puhtaasti maantieteellisesti myös uskonpuhdistuksesta saakka korostuneen maan oletetun ideologisen, poliittisen ja kulttuurisen erityislaatuisuuden ja myöhemmin imperiumin vuoksi. Britannia on perinteisesti ymmärretty mannereurooppalaisten poliittisten kulttuurien vaihtoehdoksi,¹¹ ja sen poliittisen järjestelmän luonnehdinnaksi sopi 1800- ja 1900-luvun vaihteessa kasvavassa määrin myös yleistävä attribuutti läntinen – ”eurooppalaisen” tai ”valkoisen” sijaan.¹² Oman järjestelmän määrittäminen demokratiaksi on kuitenkin parlamentarismien synnyinmaana pidetyssä Britanniassakin verrattain uusi ilmiö. Vielä 1700-luvulla ymmärrys puhtaasta demokratiasta oli epäluulojen sävyttämää: demokratian voitiin positiivisimmillaankin katsoa olevan vain yksi ihanteellisena pidetyn poliittisen sekajärjestelmän kolmesta elementistä. Ranskan vallankumouksen jälkimainingeissa käsitteen käyttö lännessä yleistyi, mutta sen kielteiset kaiut massojen valtana ja epäilykset sen toteuttamiskelpoisuutta kohtaan säilyivät.¹³

Vasta 1800-luvun lopulla tuli mahdolliseksi laajempi käsitys demokratiasta osana brittiläistä parlamentarismia. Käännettä englannin kielessä tuki Ranskan ja Yhdysvaltain välinen tasavaltalainen yhteys, jonka puitteissa Alexis de Tocqueville kuvasi amerikkalaista järjestelmää ihailevasti demokratiaksi ja vahvasti näin yhdysvaltalaisia tendenssejä samaistaa oma poliittinen kulttuuri demokratian kanssa. Robert Saundersin mukaan Britanniassa käänne kohti myönteisempää demokratiaymmärrystä tapahtui 1880-luvulla, mutta vielä 1900-luvun alussakaan maata ei, rajallisen äänioikeuden olosuhteissa, pidetty vielä yksiselitteisesti demokratiana. Jo ennestään monimerkityksisestä käsitteestä tuli sisäpoliittisissa kiistoissa retoristen uudelleenmäärittelyjen kohde ja siis poliittisen kiistelyn väline, jota etenkin konservatiivit hyödynsivät.¹⁴

Britanniakaan ei lähtenyt ensimmäiseen maailmansotaan yhtenäisenä tai läntisen demokratian puolustajaksi julistautuneena. Preussilaisuuden vastustus oli tosin noussut jo ennen sotaa osana talous- ja laivastokilpailua, ja saksalaisten toimeenpanemat raakuudet etenkin Belgiassa vahvistivat tällaista vastakkainasettelua. Vaikka jotkut kirjoittajat olivatkin sodan aikana viitanneet britti-imperiumiin demokraattisen perinteen puolustajana, korostaneet Britannian ja Ranskan poliittisia järjestelmiä yhdistäneitä demokraattisia piirteitä tai houkutelleet

¹¹ Ihalainen 2002, 73–75; Haikala 2002, 111–113.

¹² Bavaj & Steber 2015, 6.

¹³ Ihalainen 2010 passim.; Innes & Philp 2013, 2–3.

¹⁴ Saunders 2013a; Saunders 2013b, 74, 77.

amerikkalaisia mukaan tätä demokratiaa puolustamaan, varsinainen läntisen demokratian impulssin ympärysvaltojen poliittiset keskustelut kokivat vasta Yhdysvaltain mukaantulon myötä.¹⁵ Saksan vuoden 1917 alussa kiihdyttämä sukellusvenesota edesauttoi osaltaan läntisen demokratian nousemista liittoutuneiden yhteiseksi nimittäjäksi.

Yhdysvalloissa presidentti Woodrow Wilson piti 2.4.1917 kongressin molemmille kamareille puheen, jossa hän vetosi demokraattisiin maihin maailman tekemiseksi turvalliseksi paikaksi demokratialle. Demokratiasta alkoi tämän jälkeen tulla omaa poliittista järjestelmää positiivisessa mielessä luonnehtiva käsite, vaikkakin sen sisältö jäi usein edelleen määrittämättä tai määrittyi amerikkalaisten periaatteiden mukaisesti.¹⁶ Saksalaista tämä demokratia ei ainakaan ollut, vaan se haastoi preussilaisen poliittisen järjestelmän avoimesti. Länsiliittoutuneiden yhdistäjäksi tarkoitettu uusi sodanpäämäärä sai siis aikaan ylijärjestyksen diskursiivisen käänteen ja tuki eri puolilla jo aiemmin esitettyjä vaatimuksia demokratian vahvistamiseksi.

Ennen Wilsonin interventiota demokratian maailmanlaajuinen edistäminen ei ollut ollut Britannian äänioikeusuudistuksen ensisijainen tavoite: uudistuksella haluttiin lähinnä palkita sotaan osallistuneet uhrauksistaan ja sitouttaa heidät edessä olevan jälleenrakennuksen haasteisiin. Yhdysvaltain mukaantulo kannusti etenkin liberaaleja keskustelemaan reformista demokratian käsitettä käyttäen. Willoughby Dickinson julistautui demokratian asian ajajaksi ja määritteli yleisen äänioikeuden demokraattiseksi perusoikeudeksi.¹⁷ John Bertrand Watson katsoi Britannian taistelevan demokratian puolesta ja liitti äänioikeusuudistuksen osaksi tätä taistelua.¹⁸ Suhteellisen vaalitavan puolesta kampanjoinut Aneurin Williams esitti, että Britannia kuului tässä suhteessa samaan "demokraattisten kansakuntien" joukkoon Yhdysvaltain, Belgian, Alankomaiden, Sveitsin, Ruotsin ja Suomen kanssa.¹⁹ Herbert Samuelin mukaan äänioikeusuudistuksessa oli kyse "demokratian ja hallinnon" ongelmien ratkaisesta, eli hänelle brittiläinen järjestelmä näyttäytyi jo ensisijaisesti demokraattisena.²⁰ Samaan aikaan jotkut konservatiivit kyseenalaistivat uudistuksen, joka heidän mukaansa loukkasi jo saavutettua demokratiaa. Demokratiasta ei kuitenkaan vielä tullut poliittista järjestelmää ensisijaisesti määrittänyttä käsitettä tai "demokraatista" yleistä identifioitumista heijastavaa termiä.

Britanniassa toivottiin, että Preussin äänioikeuden laajentaminen johtaisi Saksassa demokratian läpimurtoon ja militarismin ja nationalismin heikkenemiseen.²¹ Sitä odotellessa

¹⁵ Tästä laajemmin Llanque 2000; Llanque 2015, 70.

¹⁶ Dodd 1923, 120.

¹⁷ *Hansard 1803–2005*, 28.3.1917, c. 2397.

¹⁸ *Hansard 1803–2005*, 22.5.1917, c. 2168.

¹⁹ *Hansard 1803–2005*, 22.5.1917, c. 2250–2251.

²⁰ *Hansard 1803–2005*, 23.5.1917, c. 2343, 2346.

²¹ Leonhard 2014, 416.

preussilaisuus tarjosi demokratialle vastakäsitteen myös Britannian sisäpoliittisessa keskustelussa. Oppositio haastoi brittihallitusta vihjailemalla, että sen kotirintamalla harjoittama politiikka oli ”saksalaisten oppien saastuttamaa”.²² Irlantilainen nationalisti William Redmond korosti taistelleensa länsirintamalla preussilaista järjestelmää vastaan ja pettyneensä, kun olikin kotiin palattuaan ”huomannut tullessa puukotetuksi selkään preussilaisuudella”.²³ Home Rulen ja vuoden 1916 pääsiäiskapinan jälkitunnelmissa hallitus jätti vastaamatta tällaisiin syytöksiin. Demokratia ja preussilaisuus olivat ongelmallisia käsitteitä Britanniassakin pitkään jatkuneen Venäjän-liiton, keskeneräisen ja suffragettien osalta väkivaltaisia piirteitä saaneen äänioikeusuudistuksen, yhteiskuntapolitiikan heikkouksien ja Irlannin kiistojen vuoksi.²⁴ Puhe läntisten arvojen puolustamisesta kuitenkin vahvistui. Demokratia edustuksellisen poliittisen järjestelmän merkityksessä näyttäytyi yhä tiiviimmin yhtenä näistä arvoista, ja lännen sodassa saavuttama voiton tulkittiin osoitukseksi järjestelmän ylivertauudesta. Samaan aikaan brittiläisessä lehdistökeskustelussa epäiltiin toistuvasti muotoutumassa olleen uuden Saksan kykyä saavuttaa mitään läntisen demokratian kaltaista,²⁵ mikä asenne johti tiukkaan linjaan Versaillesin rauhanneuvotteluissa ja todisti monille saksalaisille läntisten demokratisointivaatimusten kaksinaamaisuuden.²⁶ Saksaa ei selvästikään oltu valmiita ottamaan osaksi länttä.

Saksa vaihtoehtona läntiselle demokratialle

Lännen käsite oli tullut Saksassa käyttöön 1800-luvun alkupuolella ja saanut myönteisiä kehityksen, vapauden, sivilisaation ja modernisaation merkityksiä – ennen muuta vaihtoehtona idälle ja Venäjälle. Kulttuurisesti Saksan katsottiin kuuluvan länteen, silloin kun lännellä viitattiin roomalais-germaaniseen sivilisaatioon tai Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin, muttei poliittisesti silloin, kun sillä tarkoitettiin liberaaleja, vallankumousten synnyttämiä perustuslaillisia tasavaltoja. Ajoittain Saksalla nähtiin olevan erityisasema lännen ja idän välissä. Saksan ja Ranskan suhteiden kiristyessä, nationalismin vahvistuessa, kolonialismin kiihtyessä ja etenkin ensimmäisen maailmansodan puhjettua keskustelu sai kuitenkin uuden sävyn: nyt korostettiin läntisen ”sivilisaation” ja saksalaisen ”kulttuurin” vastakkainasettelua.²⁷ Saksalaisessa teoreettisessa keskustelussa brittiläiseen, ranskalaiseen ja amerikkalaiseen ”niin

²² *Hansard 1803–2005*, 20.11.1917 ja 21.11.1917.

²³ *Hansard 1803–2005*, 5.12.1917, c. 559.

²⁴ Leonhard 2014, 415–416.

²⁵ *The Manchester Guardian*, 'Franchise Reform in Prussia', 27.2.1918, 'The Government of India', 6.7.1918, 'It Never Shall Happen Again', 16.11.1918, 'How Germany Agreed to Sign', 25.6.1919.

²⁶ Newton 1997, 1, 10–11.

²⁷ Bavaj & Steber 2015, 1, 4, 8–20.

sanottuun demokratiaan” oli aiemminkin suhtauduttu varauksellisesti ja korostettu aristoteelista ymmärrystä demokratiasta demagogien ja yleisen mielipiteen ohjailmana rappiojärjestelmänä.²⁸ Vuonna 1917 poliittisessa debatissa siirryttiin uuteen vaiheeseen, kun läntinen sotapropaganda alkoi esittää preussilaisuuden vastustamisen ja demokratian puolustamisen ympärysvaltojen keskeisenä sodanpäämääränä.

Saksan johto reagoi propaganda-aaltoon jo ennen kuin Yhdysvallat varsinaisesti liittyi sen vihollisiin. Valtakunnankasleri Theobald von Bethmann Hollweg totesi Britannian ja Ranskan pääministereiden julistavan maailmalle, että heidän tavoitteenaan oli vapauttaa Saksan kansa preussilaisesta militarismista ja antaa sille ”demokraattiset vapaudet”.²⁹ Bethmann Hollwegin mukaan perustuslaillisen monarkian hallitsemia saksalaisia ei ollut tarpeen vapauttaa, mutta kansleri myönsi Saksassakin olevan tarvetta pohtia kansan poliittisia vaikutusmahdollisuuksia, jotta poliittista yhteisöä ylläpidettäisiin valtakunnan tulevaisuuden puolesta käytävässä taistelussa.³⁰ Yhdysvaltain julistettua sodan itse keisari Vilhelm II antoi samansuuntaisen, joskin vielä epämääräisemmän lupauksen tulevista uudistuksista.

Marcus Llanquen mukaan sotakokemukset ja länsiliittoutuneiden sotapropaganda kannustivat preussilaisen poliittisen järjestyksen kritikkoja vetoamaan demokratiaan vaihtoehtona. Britannian, Ranskan ja Yhdysvaltain poliittisiin järjestelmiin viittaava läntisen demokratian käsite tekikin läpimurron saksalaisessa keskustelussa. Sen sisältö pysyi epämääräisenä ja enimmäkseen kielteisenä: vain se oli selvää, että läntinen demokratia muodosti vaihtoehdon Otto von Bismarckin ja Vilhelm II:n luomalle keisarilliselle Saksalle.³¹

Saksalainen poliittinen eliitti keskusteli siitä, tulisiko sen jatkossakin sanoutua irti läntisen demokratian rappiosta, pitäisikö sen puolustaa kehittyneempää saksalaista demokratiaa, vai oliko Saksaa tarpeen uudistaa läntisen demokratian ihanteita vastaavaksi. Oikeiston silmissä jälkimmäinen vaihtoehto näyttäytyi länsivaltojen ja Venäjän vallankumouksen etuja palvelevana maanpetturuutena. Mutta kun Britannia näytti demokratisoivan parlamenttiaan, Venäjän uudet vallanpitäjät tavoittelivat demokraattista tasavaltaa, Yhdysvallat nosti Saksan demokratisoinnin keskeiseksi tavoitteekseen ja demokratia ja vapaus näyttivät yhdistävän myös aiemmin sivilisaatiosta puhuneet ranskalaiset yhteisen asian taakse, saksalaisten ei ollut enää mahdollista sivuuttaa demokratiaa pelkkänä läntisenä ilmiönä. Heidän oli otettava kantaa kotimaan uudistustarpeisiin – vaikkakin myös useimmat järjestelmän kritikit suhtautuivat läntiseen demokratiaan varauksellisesti: läntiset edustukselliset järjestelmät pitivät sisällään paljon muutakin kuin demokratiaa, ja esimerkiksi brittiläisessä parlamentarismissa nähtiin

²⁸ Llanque 2000, 102.

²⁹ *Verhandlungen des Deutschen Reichstags*, 27.2.1917, 2375.

³⁰ *Verhandlungen des Deutschen Reichstags*, 27.2.1917, 2374–2375.

³¹ Llanque 2000, 12–13.

ongelmia, jotka tekivät sen mahdottomaksi soveltaa muualla.³² Voitiin väittää, että Saksassa toteutettiin demokratiaa kansallisiin olosuhteisiin sopivalla tavalla, ja sivuuttaa läntinen kritiikki pelkkänä omien näennäisdemokraattisten järjestelmien puolustamisena. Monet läntiset ajattelijathan olivat ennen sotaa kirjoittaneet kriittisesti demokratiasta.³³

Kiinnostavaa onkin saksalaisten reformistien reagointi läntisen demokratian käsitteeseen. Sosiaalidemokraatti Gustav Noske sanoutui irti väitteistä, joiden mukaan sodassa olisi kysymys saksalaisen "epävapauden" vastustamisesta. Saksalaisten instituutioiden halveksunta pilasi maan mainetta, vaikka se "läntisten demokratioiden instituutioiden heikkoudet" huomioon ottaen perusteetonta olikin.³⁴ Noske ei peiteltyt preussilaisen epätasa-arvoisen vaalijärjestelmän ongelmia, mutta hänen mukaansa sitä ei ollut lupa samaistaa Venäjällä kaatuneeseen tsaarinvaltaan, sillä olihan Saksassa valtakunnallisissa vaaleissa miesten yleinen äänioikeus. Preussilaista järjestelmää oli sen sijaan uudistettava tilanteessa, jossa Saksasta näytti tulleen demokratioiden ympäröimä.³⁵ Eduard David hylkäsi hänkin läntiset väitteet Saksasta epädemokraattisena "barbarian ja jälkeenjääneisyyden maana", sillä maa oli menestynyt talouden, teknologian, tieteen, taiteen, koulutuksen ja sosiaaliturvan aloilla ja kaipasi ainoastaan poliittisten instituutioidensa päivitystä.³⁶ Kansallisliberaalien johtaja Gustav Stresemann puolestaan varoitti ylemmydentunteesta suhteessa lännen "demokraattisesti hallittuihin valtioihin",³⁷ jotka olivat näyttäneet voimansa sodankäynnissä.

Preussilainen eliitti hylkäsi kaikki myönnytykset: Erich Mertinin mukaan läntinen parlamentarismi oli valtiomuotona korvautumassa byrokratialla.³⁸ Oikeisto muodostikin syksyllä 1917 uuden isänmaallisen puolueen, joka julisti puolustavansa preussilaista järjestystä ja "saksalaista vapautta" läntisten demokratioiden tekopyhää ja materialistista "väärää demokratiaa" vastaan. Puolueen piirissä oltiin erityisen pettyneitä siihen, että Saksan sisäiset viholliset näyttivät liittoutuneen läntisten demokratioiden kanssa.³⁹

Saksan poliittista järjestelmää ei demokratisoitu vuonna 1917. Muutos käynnistyi vasta lokakuussa 1918, kun oli käynyt ilmeiseksi, että sota hävittäisiin. Ylin sodanjohto kehotti poliitikkoja aloittamaan perustuslain parlamentarisoimisen siinä toivossa, että Yhdysvallat suostuisi Wilsonin teesien mukaisesti lievempään rauhaan. Kun poliitikot ryhtyivät rakentamaan läntisten vaatimusten mukaista demokratiaa, heistä tuli samalla yleisön silmissä

³² Llanque 2000, 102–104, 106, 111–112.

³³ Llanque 2000, 114; Llanque 2015, 74–75.

³⁴ *Verhandlungen des Deutschen Reichstags*, 29.3.1917, 2839.

³⁵ *Verhandlungen des Deutschen Reichstags*, 29.3.1917, 2839.

³⁶ *Verhandlungen des Deutschen Reichstags*, 30.3.1917, 2009–2010.

³⁷ *Verhandlungen des Deutschen Reichstags*, 29.3.1917, 2854.

³⁸ *Verhandlungen des Deutschen Reichstags*, 30.3.1917, 2921; Llanque 2000, 222.

³⁹ Leonhard 2014, 741–743.

vastuullisia Saksan sotilaalliseen tappioon.⁴⁰ Pahansuovat tarkkailijat pitivät uutta järjestelmää ulkomailta maahan tuotuna ja toivoivat perinnäisen poliittisen järjestyksen vielä palaavan.⁴¹

Uuden demokraattisen Saksan perustuslaki julistettiin kevään 1919 kansalliskokouksen istunnoissa maailman demokraattisimmaksi, mutta siitä tuli varsin omanlaisensa olosuhteissa, jossa niin johtavat teoreetikot kuin poliitikotkin suhtautuivat epäillen angloamerikkalaisiin ja ranskalaisiin demokratian ja parlamentarismien malleihin. Myös Max Weberin mukaan tasavaltaan tarvittiin voimakas presidentti tasapainottamaan läntisen parlamentaarisen demokratian heikkouksia.⁴² Saksasta puuttui sekä demokraattisen ajattelun perinne että historiallinen kokemus demokratiasta ja parlamentarismista läntisissä merkityksissä, eivätkä keskusteluun osallistuneet olleet unohtaneet aiempaa läntisen demokratian vastaista polemiikkaa taikka sodanaikaista läntisen demokratian saksalaiselle järjestelmälle asettamaa haastetta ja sen synnyttämää tulkintaa Saksan sisäisiin asioihin puuttumisesta.⁴³ Weimarin tasavallan perustuslaki säädettiin lisäksi tunnelmissa, jossa läntiset demokratiat näyttivät raskailla rauhanehdoillaan rikkoneen lupauksensa demokraattisen Saksan paremmasta kohtelusta.

Näissä olosuhteissa kansanvaltaa koskeva keskustelu käytiin mielellään saksalaistettua, läntisestä eroavaa terminologiaa käyttäen: puhuttiin "vapaasta kansantasavallastamme" (*Unsere freie Volksrepublik*)⁴⁴ ja "kansanylivallasta" (*Volksherrschaft*)⁴⁵. Tällaiset käsitteet korostivat käsitystä valtiosta yhtenäisen kansan orgaanisena yhteisönä enemmän kuin demokraattisten päätöksentekoprosessien foorumina. Ne eivät olleet kaukana "kansanyhteisön" (*Volksgemeinschaft*) etnisyyttä ja epäpoliittista harmoniaa korostavasta käsitteestä,⁴⁶ jota suosivat Saksassa kaikki poliittiset ryhmät ja joka säilytti saksalaisen poliittisen kulttuurin etäisyyden suhteessa läntiseen parlamentaariseen demokratiaan.⁴⁷ Saksalainen poliittinen kulttuuri sanoutui edelleen laajalla rintamalla irti politiikasta läntisessä mielessä, etenkin parlamentarismista ja puoluepolitiikasta.⁴⁸

Ruotsi läntinen demokratia?

⁴⁰ Becker 2014, 30; Dahmann 2014, 49–50; Bessel 2014, 131; Soutou 2014, 530–531; Leonhard 2014, 808, 877.

⁴¹ Llanque 2000, 307.

⁴² Pohl 2002, 58, 64, 84, 86; Bollmeyer, 2007, 220, 222, 224, 228–229.

⁴³ Gusy 2000, 27.

⁴⁴ Friedrich Ebert, *Verhandlungen des Deutschen Reichstags*, 6.2.1919.

⁴⁵ Eduard David, *Verhandlungen des Deutschen Reichstags*, 4.3.1919.

⁴⁶ Llanque 2000, 322; Mergel 2007, 54.

⁴⁷ Pyta 2008, 93.

⁴⁸ Leonhard 2014, 1008–1009. Kuilu läntisen demokratian ja saksalaisen politiikkaymmärryksen välillä tulisi säilymään toisen maailmansodan päättymiseen saakka, ja senkin jälkeen saksalainen demokratia ja parlamentarismi ovat säilyttäneet omat erityispiirteensä. Schulz & Biefang 2016, 72–73, 76; Jörke & Llanque 2016, 270–274.

Nykypäivän Ruotsia pidetään sekä Ruotsissa itsessään että kansainvälisestikin demokratian mallimaana ja kiistattoman läntisenä, joskin sosiaalidemokraattisena, sellaisena. Vaikka 1910-luvun alun Ruotsissa esitettiin tulkintoja kansallisen demokratian tuhatvuotisesta historiasta,⁴⁹ ajan Ruotsi epätasa-arvoisine äänioikeuksineen ja parlamentarismien puutteineen oli vielä kaikkea muuta kuin läntinen demokratia – niin reformistien kuin järjestelmän puolustajienkin mielestä. Huomio kiinnittyikin toisaalta sosialistisen ja liberaalin vasemmiston keskuudessa vahvistuneeseen ihailuun läntistä demokratiaa kohtaan, toisaalta oikeistolaiseen läntisen demokratian kritiikkiin. Oikeisto kieltäytyi hyväksymästä ajatusta, että Ruotsilla olisi jotakin opittavaa läntisen Euroopan poliittisista järjestelmistä.⁵⁰

Valtiopäivädebatteissa, joissa vasemmisto-oppositio vaati äänioikeusuudistusta, käsitykset Ruotsin demokratian asteesta, läntisen demokratian mallikelpoisuudesta ja pidemmälle menevän demokratisoinnin toivottavuudesta vaihtelivat suuresti. Sosiaalidemokraattisen Gunnar Löwegrenin mukaan Ruotsi oli oikeiston reformivastarinnan vuoksi ajautunut syrjään maailmanlaajuisista demokraattisista virtauksista, joiden vahvimmat näytöt oli saatu Venäjän vallankumouksessa ja Preussissa odotettavissa olleissa uudistuksissa.⁵¹ Ruotsissakin kaivattiin Britannian ja Ranskan mallin mukaista perustuslain parlamentarisoitua ja hallitusvallan demokratisointia.⁵² Petrogradin vallankumouksen keskeltä valtiopäiville palanneen puolueen puheenjohtajan Hjalmar Brantingin mukaan Ruotsissa tarvittiin uudistuksia, joille tarjosivat läntisten demokratioiden ohella mallin Preussi sekä Venäjän ”demokraattinen tasavalta”.⁵³ Oikeiston Karl Hildebrantinin vastaus tähän oli, että Ruotsilla oli jo muita Euroopan maita demokraattisempi hallitusmuoto, joka oli kehittymässä entistä demokraattisempaan suuntaan, minkä vuoksi erityistä äänioikeusuudistusta ei tarvittu.⁵⁴

Äänioikeusuudistus ei toteutunut vuonna 1917, mutta syksyn vaaleissa sosiaalidemokraattien ja liberaalien koalitio vei voiton, ja sen sallittiin muodostaa maan ensimmäinen parlamentaarinen hallitus. Tämän hallituksen piirissä Saksan sodankäynnin vaikeudet saivat katseet kääntymään lännen suuntaan, eikä yksin elintarvikehuollon ja läntisten markkinoiden varmistamiseksi. Monien ruotsalaistenkin silmissä sota alkoi näyttää autokratian ja demokratian väliseltä taistelulta, jossa Ruotsin tulisi ajoissa valita oikea puoli. Ruotsalaisten sosialistien enemmistö teki vuoden 1918 aikana myös selvän pesäeron ei-läntiseen sosialismiin, josta venäläisen bolševismien ohessa suomalainen radikaali vallankumouksellisuus oli tarjonnut heille varoittavan esimerkin. Suomen sisällissodan aikana jopa punaisiin

⁴⁹ Ihalainen 2015, 73, 81–82.

⁵⁰ von Sydow 1997, 115; Andræ 1998, 12–13, 22.

⁵¹ *Riksdagens protokoll*, 14.4.1917, 41:22.

⁵² *Riksdagens protokoll*, 14.4.1917, 41:24, 27.

⁵³ *Riksdagens protokoll*, 14.4.1917, 41:66–67.

⁵⁴ *Riksdagens protokoll*, 14.4.1917, 41:69.

myötätunnolla suhtautunut vasemmistososiaalidemokraatti Ivar Vennerström totesi, että "länsieurooppalaisen demokratian näkökulmasta suomalaisten vallankumouksellisten yritysten epäilemättä näyttää kyseenalaiselta".⁵⁵

Vuoteen 1918 mennessä ruotsalaiset yritysjohtajat alkoivat menettää uskoaan Saksan sotilaalliseen ja taloudelliseen voimaan ja kääntyä sille kannalle, että Ruotsissakin tarvittiin perustuslaillisia uudistuksia, jotka lähentäisivät sitä länsivaltoihin. Sen sijaan, että pelättäisiin sosialistien vallankaappausta, pidettiin järkevänä kokeilla, mitä läntisestä demokratiasta seuraisi, kun kansa sitä kerran niin kiivaasti vaati. Jos läntiset demokratiat voittaisivat sodan, Ruotsin ulkomaankauppa hyötyisi, jos maa olisi ajoissa demokratisoitu.⁵⁶ Ruotsissa siis pitkäaikaisen kotimaisen uudistuskampanjan ja Saksan sotilaallisen romahduksen ohella myös taloudellinen opportunisti edesauttoi oikeiston varauksellista taipumista äänioikeuden demokratisointiin loppuvuodesta 1918.

Etenkin saksalaiseen teoriakeskusteluun linkittynyt akateeminen oikeisto vastusti edelleen tasavertaista äänioikeutta ja piti sitä ruotsalaisen, paljon läntistä vanhemman kansanvallan vastaisena.⁵⁷ Uudistuksen läpi saadakseen sosiaalidemokraatit korostivat kansan uudistustoiveiden ohella läntisen demokratian maailmanlaajuista voittokulkua ja Saksankin lähtemistä poliittisen järjestelmän uudistamisen tielle.⁵⁸ Ruotsin poliittisen eliitin enemmistö valitsi läntisen demokratian tien saksalaisen vaihtoehdon sijaan, mutta se teki niin vasta maailmanpoliittisen tilanteen muututtua. Oikeistossa demokratian kritiikki ja mukautuminen sen läpimurtoon tuli Ruotsissakin kestäväksi 1930-luvulle saakka.⁵⁹

Läntiselle demokratialle vaihtoehtoisia todellista demokratiaa vai läntisen sivilisaation etuvartioksi?

Vaikka Suomessa oli koettu radikaali kansanedustuksen demokratisointi vuonna 1906 ja vaikka läntisen parlamentarismien kehitystä oli seurattu lehdistössä ja uudessa Eduskunnassa,⁶⁰ läntisen Euroopan demokratiadebateista oltiin ideologisen kentän kaikilla laidoilla melko eristyksissä. Akateemiset ja aatteelliset yhteydet länteen olivat saksalaisen ja ruotsalaisen keskustelun suodattamia ja kyseisten maiden teoriakeskusteluissa vallinneiden epäilevien

⁵⁵ *Riksdagens protokoll*, 20.2.1918, 16:11.

⁵⁶ Olsson 2000, 147; Hadenius 2008, 44–45.

⁵⁷ Ihalainen 2015, 82.

⁵⁸ *Riksdagens protokoll*, 26.11.1918, 9:19, 24.

⁵⁹ Nilsson 2004, 81, 145.

⁶⁰ Pekonen 2014, passim.

demokratiakäsitysten värittämiä. Maalaisliittolaisten keskuudessa kohosi suomalaistettu, herrojen valtaan epäillen suhtautuva ja assosiaatioiltaan kansallismielinen kansanvallan käsite, kun taas oikeisto suhtautui eduskuntatyön kokemusten perusteella epäillen vahvaan kansanvaltaan.⁶¹

Samaan aikaan venäläisen demokratiakeskustelun vaikutus suomalaiseen vasemmistoon oli huomattavasti suurempaa kuin muissa tarkastelluissa maissa. Vaikka suomalainen sosiaalidemokratia oli ideologisesti ollut saksalaisen ja erityisesti kautskylaisen linjan vaikutuksen piirissä ja taipunut vuosina 1907–1917 parlamentaariseen työhön,⁶² tästä oltiin jo aiemmin ruohonjuuritasolla⁶³ ja vuoden 1917 vallankumouksellisen kielenkäytön ja suoran toiminnan ilmapiirissä myös eduskuntaryhmän keskuudessa irtautumassa.⁶⁴ Aiemmassa tutkimuksessa tämän diskursiivisen käänteen merkitystä sisällissotaa edeltäneessä poliittisessa vastakkainasettelussa ei ole riittävässä määrin huomioitu.

Venäjällä demokratian käsite oli etenkin vallankumouksen puhkeamisen myötä radikalisoitunut tavalla, jollaista ei läntisen Euroopan sosiaalidemokraattisissa piireissä tunnettu.⁶⁵ Kilpailevat sosialistiset puolueet pyrkivät saavuttamaan ylivallan demokratian määrittelijöinä sivuuttaen vaihtoehdotiset demokratiakäsitykset. Ne korostivat vastakohtaa proletariaatin yksin edustaman demokratian ja porvariston harjoittaman riiston välillä ja tästä asetelmasta kumpuavaa sovittamatonta luokkataistelua. Venäläinen ”vallankumouksellinen demokratia” bolševistisessä merkityksessä tarkoitti koko porvarillisen valtion hävittämistä,⁶⁶ ei yhteistyötä keskustalaisten voimien kanssa demokratian saavuttamiseksi, mihin Ruotsin ja Saksan enemmistösosiaalidemokraatit pyrkivät. Vaikka suomalaisten sosialistien rajallinen venäjän kielen taito rajoittikin siirtymiä venäläisestä vallankumouksellisesta diskurssista suomalaiseen vasemmistolaiseen keskusteluun, niitä tapahtui, ja ne tukivat sellaista radikalisoitumista, jota ei lännempänä koettu. Suomalainen vallankumouksellinen keskustelu käytiin siis vuosina 1917–1918 osittain läntisen demokratiadiskurssin ja myös läntisen sosiaalidemokraattisen diskurssin ulkopuolella.

Vaikka Suomen myönnettiin yleisen äänioikeuden osalta olevan erityisen demokraattinen maa, eduskuntakeskustelulle oli lähes kaikkien poliittisten ryhmien piirissä tyyppillistä kriittinen suhtautuminen läntiseen demokratiaan; näin myös niissä piireissä, jotka puhuivat kansanvallan laajentamisen puolesta. Vasemmalla laidalla Otto Wille Kuusinen puhui kielteiseen sävyyn Ranskan, Britannian ja Italian ”niin sanotuista parlamentaarisista” järjestelmistä, joita hänen mukaansa leimasivat hallituksen heikkous ja jatkuvat

⁶¹ Ihalainen 2016a.

⁶² Kirby 1976, 100, 109–110; Kirby 1986, 132; Haapala & Tikka 2013, 110.

⁶³ Ehnrooth 1992, 23–24, 40, 486–488.

⁶⁴ Ihalainen 2016a.

⁶⁵ Gorham 2003, 7–9.

⁶⁶ Figes & Kolonickij 1999, 121–125, 188–189; Gorham 2003, 9, 25, 60.

”parlamentaariset kukkotappelut”. Kuusinen hylkäsi myös amerikkalaisen ja ranskalaisen presidenttivaltaisuuden demokratian vastaisena.⁶⁷ Hän argumentoi kansan poliittista roolia korostavan Sveitsin mallin puolesta – ennen muuta puolustaakseen sosiaalidemokraattien valtakivaatimuksia. Kuusisen laatimassa punaisen Suomen valtiomuotoesityksessä kaavailtiin luokkapohjaista, ei välttämättä kaikkia kansanryhmiä koskevaa demokratiaa.⁶⁸

Etenkään sisällissodan kokemusten jälkeen – itäisenä pidetyn radikaalin sosialismin yritettyä kaapata vallan ja keisarillisen Saksan riennettyä valkoisen Suomen avuksi – myöskään porvarilliset puolueet eivät vuonna 1918 suostuneet näkemään läntisessä demokratiassa mitään tavoittelemisen arvoista. Monet pitivät preussilaisen tuen jatkumista edellytyksenä vasta saavutetun itsenäisyyden säilymiselle.

Vesa Vareksen mukaan ylivoimaiselta vaikuttaneen ja länsimaiseksi ymmärretyn Saksan tuella Suomesta näytti voivan tulla läntinen etuvartio Aasiaa, itää ja bolševismia vastaan, etenkin kun ympärysaltojen ja Ruotsin aktiivista tukea ei saatu. Suomi oli siis mentaalisesti osa länttä, mutta Saksan johtamaa länttä. Saksan tuen varmistamiseksi Suomen piti säilyä monarkiana ja valita maalle saksalaissukuinen hallitsija. Kulttuurinen samaistuminen tutuksi, sivistyneeksi ja hyvin järjestetyksi koettuun Saksaan oli leimaa antavaa ajan koulutetun eliitin kommenteille ja julkiselle keskustelulle laajemminkin. Britannia, Ranska ja Yhdysvallat olivat taas suomalaisille vieraampia; niiden liberalismia ja kosmopoliittisuutta vieroksuttiin. Ne nähtiin epäilyttävinä siksi, että ne olivat äskettäin olleet liitossa Venäjän kanssa, eivät olleet tunnustaneet Suomen itsenäisyyttä, eivätkä olleet halukkaita Suomea auttamaan. Brittiläistä parlamentaarista demokratiaa oli mahdotonta ihaila olosuhteissa, jossa maa näyttäytyi Suomen potentiaalisena vihollisena. Yhdysvaltoja pidettiin materialismin ohjaamana nousukasvaltiona, josta ei juuri kulttuuria taikka sivistystä löytynyt.⁶⁹ Suomalaisen puolueen Väinö Valkaman ja Ruotsalaisen kansanpuolueen Annie Furuohjelman mukaan Amerikassa vallitsi demokratian sijaan rahan, korruption, trustien ja oligarkian valta. Ranskan tapainen degeneroitunut tasavalta taas oli sotilaallisesti heikko verrattuna Saksan kaltaiseen perustuslailliseen monarkiaan, joka tuki käytännön ”kansanvaltaa” sosiaalireformien, koulutuksen ja osuustoiminnan kautta.⁷⁰

Suomalaisen puolueen Paavo Virkkusen mukaan saksalaisen monarkismin tuhatvuotinen historia ja Saksan maailmanvalta osoittivat suomalaisillekin parhaan valtiomuotoratkaisun, kun taas ympärysaltoilta saattoi odottaa ainoastaan juonittelua tasavaltaisen hallitusmuodon puolesta. Suomen vanhaa monarkistista valtiomuotoa voitaisiin kehittää parlamentarismien

⁶⁷ *Valtiopäiväasiakirjat*, 5.12.1917, 350–351.

⁶⁸ *Suomen kansanvaltuuskunnan ehdotus*, 1918, 5, 7, 9, 14–15; Rinta-Tassi 1986, 322–326, 330; Alapuro 1988, 174–175; Haapala & Tikka 2013, 111.

⁶⁹ Vares 1998, 69–72, 106–110, 114–115.

⁷⁰ *Valtiopäiväasiakirjat*, 13.6.1918, 1287–1288, 1307.

suuntaan, ja retoriikan tasolla tulevaa monarkiaa luonnehdittiin kansanvaltaiseksi.⁷¹

Tynkäeduskunnan monarkistinen enemmistö eteni aina kuninkaanvaaliin saakka, mutta sodan lopputulos, Saksan vallankumous ja länsivaltojen itsenäisyystunnustusten tarve pakottivat Suomen uusiin vaaleihin maaliskuussa 1919, ja näissä vaaleissa Eduskuntaan palasi ylivoimainen tasavaltalainen enemmistö.

Kun uutta tasavaltaista hallitusmuotoehdotusta käsiteltiin kevätkesällä 1919, läntiset tunnustukset oli saatu ja kansainvälispoliittinen tilanne näyttäytyi muutoinkin kovin toisenlaiselta kuin vuonna 1918. Porvarilliset tasavaltalaiset eivät enää kainostelleet läntisten parlamentaaristen demokratioiden käyttämistä malleina. Edistyspuolueeseen kuulunut perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Heikki Ritavuori puhui Britannian, Ranskan ja Sveitsin tarjoamien mallien seuraamisen puolesta; presidentin osalta myös Yhdysvallat kelpasi esimerkiksi jopa entisille monarkisteille.⁷² Myös sosiaalidemokraattinen Väinö Voionmaa suositti Suomeen Länsi-Euroopan mallin mukaista virkavallan parlamentaarista kontrollia ja ministerien vastuullisuutta parlamentille ja kansalle.⁷³

Toisaalta läntiseen parlamentarismiin suhtauduttiin oikeiston piirissä edelleen epäillen. Ruotsalaisen kansanpuolueen Hjalmar Procopén mukaan *brittiläinen* parlamentarismi ei voinut toimia suomalaisen demokratian pohjana vaan saattoi vaarantaa hallituksen aseman ja kansan tahdon toteutumisen, jos samalla ei omaksuttaisi myös monarkiaa, vahvoja puolueita ja parlamentin ohjailua hallituksen taholta.⁷⁴ Ruotsalaisen vasemmiston Georg Schauman ei puolestaan voinut ymmärtää tällaista vastarintaa aikana, jona parlamentarismi oli levittäytymässä Länsi-Euroopasta niin Saksaan kuin Skandinaviankin maihin. Vaikka parlamentaarisessa hallinnossa omat puutteensa olikin, demokratioissa oli käynyt mahdottomaksi hallita ilman parlamentin enemmistön tukea.⁷⁵

Suomen tapaus osoittaa kuvaavasti läntisen demokratian käsitteen monimerkityksisyyden ja kontingenssin: suomalaiset sosiaalidemokraatit olivat vuosina 1917–1918 länsimaisen demokratian marxilaisia haastajia, ja oikeisto esitti tiukkaa länsikritiikkiä ja näki Saksan lännen edustajana vuonna 1918, mutta sodan lopputuloksen seurauksena tasavaltalaisten lisäksi myös entiset monarkistit lähtivät mukaan läntisen demokratian inspiroimiin opportunistisiin uudelleenmäärittelyihin. Näin valkoinen Suomi määrittyi vuonna 1919 – bolševikkivallankumouksen, itsenäistymisen, sisällissodan, epäonnisen kuninkaanvaalin ja lännen voiton jälkeen – läntisen kulttuurin, sivilisaation ja demokratian etuvartioksi.

⁷¹ *Valtiopäiväasiakirjat*, 7.8.1918, 1822–1824.

⁷² *Valtiopäiväasiakirjat*, 24.5.1919, 537; 3.6.1919, 708, 724.

⁷³ *Valtiopäiväasiakirjat*, 24.5.1919, 518.

⁷⁴ *Valtiopäiväasiakirjat*, 4.6.1919, 741–742.

⁷⁵ *Valtiopäiväasiakirjat*, 4.6.1919, 744.

Lopuksi

Vaikka Suomen kesäkuussa 1919 hyväksytty tasavaltainen hallitusmuoto olikin kompromissi tasavaltalaisuuden, parlamentarismin, kansanvallan ja monarkistisen perinteen välillä, Suomi liittyi sen myötä osaksi läntisiä demokratioita, jollaisiksi myös Britannia ja Ruotsi itsensä kasvavassa määrin ymmärsivät. Saksa puolestaan jatkoi omanlaisensa demokratian rakentamista säilyttäen henkisen etäisyyden läntisiin demokratioihin.⁷⁶ Valkoinen Suomi asemoitui henkisesti läntisen sivilisaation puolustajaksi itäistä bolševismia vastaan – odottaen tälle missiolle tukea länneistä tai sen puuttuessa Saksasta. Myös suomalaisen oikeiston piirissä valinta läntisen demokratian hyväksi tehtiin viimeistään Lapuan liikkeen aikoihin 1930-luvun alussa, ja siitä lähtien suomalaisen puoluekentän enemmistö on puolustanut läntisiä arvoja ja enimmäkseen myös demokratiaa tai kotimaisemmin kansanvaltaa – muuttuvissa kansainvälispoliittisissa suhdanteissa varsin erilaisia puolustusstrategioita käyttäen, mistä esimerkkinä toimii Jouni Tillin artikkeli toisaalla tässä teoksessa. Ruotsi ja Suomi ovat edelleen saman dilemman edessä: ne julistautuvat ja niitä myös melko yleisesti pidetään läntisinä demokratioina aina Yhdysvaltoja myöten, mutta ne ovat varauksellisia sen mahdollisuuden edessä, että ne avoimesti liittoutuisivat läntisen demokratian johtovaltoina pidettyjen maiden kanssa.

Lähteet

Hansard 1803–2005. Retrieved from <http://hansard.millbanksystems.com> [31.8.2015].

Social-Demokraten

Suomen kansanvaltuuskunnan ehdotus Suomen valtiosäännöksi. Esitetty työväen pääneuvostolle tarkastettavaksi ja päätettäväksi yleistä kansanäänestystä varten. 1918. Helsinki.

Valtiopäiväasiakirjat. 1908–1975. Eduskunta, Helsinki.

⁷⁶ Bavaj & Steber 2015, 20.

Verhandlungen des Deutschen Reichstags. Reichstagsprotokolle. Stenographische Berichte.
www.Verhandlungen des Deutschen Reichstags.de/index.html [31.8.2015].

Kirjallisuus

Alapuro, R. 1988: *State and Revolution in Finland*. University of California Press, Berkeley.

Andræ, C. G. 1998: *Revolt eller reform. Sverige inför revolutionerna i Europa 1917–1918*. Carlsson, Tukholma.

Bavaj, R., ja Steber, M. 2015: Germany and 'the West': The Vagaries of a Modern Relationship. Teoksessa, *Germany and 'the West': The History of a Modern Concept*. Toimittaneet R. Bavaj ja M. Steber. Berghahn Books, New York.

Becker, J.-J. 2014: Heads of state and government. Teoksessa *The Cambridge of the First World War, 2*. Toimittanut J. Winter. Cambridge University Press, Cambridge.

Bessel, R. 2014: Revolution. Teoksessa *The Cambridge of the First World War, 2*. Toimittanut J. Winter. Cambridge University Press, Cambridge.

Beyen, M. ja te Velde, H. 2016: Passion and Reason: Modern Parliaments in the Low Countries. Teoksessa *Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of a European Concept*. Toimittaneet P. Ihalainen, C. Ilie ja K. Palonen. Berghahn Books, New York.

Bollmeyer, H. 2007: *Der steinige Weg zur Demokratie. Die Weimarer Nationalversammlung zwischen Kaiserreich und Republik*. Campus, Frankfurt.

Dahlmann, D. 2014: Parliaments. Teoksessa *The Cambridge of the First World War, 2*. Toimittanut J. Winter. Cambridge University Press, Cambridge.

Dodd, William E. 1923: Wilsonism. – *Political Science Quarterly* 38(1) 1923, 115–132.

Ehrnrooth, J. 1992: *Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. Finnish Literature Society, Helsinki.

Figes, O. ja Kolonickij, B. I. 1999: *Interpreting the Russian Revolution: The Languages and Symbols of 1917*. Yale University Press, New Haven.

Garrigues, J., ja Anceau, E. 2016: Discussing the First Age of French Parliamentarism (1789–1914). Teoksessa *Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of a European Concept*. Toimittaneet P. Ihalainen, C. Ilie ja K. Palonen. Berghahn Books, New York.

Gorham, M. S. 2003: *Speaking in Soviet Tongues: Language Culture and the Politics of Voice in Revolutionary Russia*. Northern Illinois University Press, DeKalb.

Gusy, C. 2000: Einleitung: Demokratisches Denken in der Weimarer Republik – Entstehungsbedingungen und Vorfragen. Teoksessa *Demokratisches Denken in der Weimarer Republik*. Toimittanut C. Gusy. Nomos, Baden-Baden.

Haapala, P. ja Tikka, M. 2013: Vallankumous, sisällissota ja terrori Suomessa vuonna 1918. Teoksessa *Sodasta rauhaan. Väkivallan vuodet Euroopassa 1918-1923*, käänt. Tatu Henttonen. Toimittaneet R. Gerwarth ja J. Horne. Vastapaino, Tampere.

Hadenius, S. 2008: *Sveriges politiska historia från 1865 till våra dagar. Konflikt och samförstånd*. Hjalmarson & Högberg, Tukholma.

Haikala, S. 2002: Vapauden valtakunnasta Uuteen Karthagoon. Teoksessa *Britannia. Saarivaltakunnan Eurooppa-suhteiden historia*. Toimittanut P. Ihalainen. Atena, Jyväskylä.

Halonen, M., Ihalainen, P. ja Saarinen, T. 2015: Diverse discourses in time and space: Historical, discourse analytical and ethnographic approaches to multi-sited language policy discourse. Teoksessa *Language Policies in Finland and Sweden. Interdisciplinary and multi-sited comparisons*. Toimittaneet M. Halonen, P. Ihalainen ja T. Saarinen. Multilingual Matters, Bristol.

Ihalainen, P. 2002: Vapaasyntyisten brittien protestanttinen kansakunta. Teoksessa *Britannia. Saarivaltakunnan Eurooppa-suhteiden historia*. Toimittanut P. Ihalainen. Atena, Jyväskylä.

Ihalainen, P. 2010: *Agents of the People: Democracy and Popular Sovereignty in British and Swedish Parliamentary and Public Debates, 1734–1800*. Brill, Leiden.

Ihalainen, P. 2012: Uuden ajan alun poliittiset voimat. Teoksessa *Euroopan historia, 1: Valta ja asema*. Toimittaneet T. Heikkilä et al. WSOY, Helsinki.

Ihalainen, P. 2014: Prospects for Parliamentary Government in an Era of War and Revolution: Britain and Germany in Spring 1917. Teoksessa *The Politics of Dissensus: Parliament in Debate*. Toimittaneet K. Palonen, J. M. Rosales ja T. Turkka. Cantabria University Press & McGraw-Hill, Santander.

Ihalainen, P. 2015: The 18th-Century Traditions of Representation in a new Age of Revolution : History Politics in the Swedish and Finnish Parliaments, 1917–1919. – *Scandinavian Journal of History* 40(1) 2015, 70–96.

Ihalainen, P. 2016b: European Parliamentary Experiences from a Conceptual Historical Perspective. Teoksessa *Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of Disputes about a European Concept*. P. Ihalainen, C. Ilie ja K. Palonen. Berghahn Books, New York.

Ihalainen, P. 2016a: *Springs of Democracy 1917, 1918 and 1919: National and Transnational Debates on Constitutional Reform in the British, German, Swedish and Finnish Parliaments in an Age of War and Revolution*. Käsikirjoitus.

Innes, J. ja Philp, M. 2013: Introduction. Teoksessa *Re-imagining Democracy in the Age of Revolutions: America, France, Britain, Ireland, 1750–1850*. Toimittaneet J. Innes ja M. Philp. Oxford University Press, Oxford.

Jörke, D. ja Llanque, M. 2016: Parliamentarism and Democracy in German Political Theory since 1848”. Teoksessa *Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of a European Concept*. Toimittaneet P. Ihalainen, C. Ilie ja K. Palonen. Berghahn Books, New York.

Ketola, E. 1987: *Kansalliseen kansanvaltaan. Suomen itsenäisyys, sosialidemokratit ja Venäjän vallankumous 1917*. Tammi, Helsinki.

Kirby, D. 1976: The Finnish Social Democratic Party and the Bolsheviks. – *Journal of Contemporary History* 11 1976, 99–113.

Kirby, D. 1986: 'The Workers' Cause': Rank-and-File Attitudes and Opinions in the Finnish Social Democratic Party 1905–1918. – *Past & Present* 111 1986, 130–164.

Leonhard, J. 2014: *Die Büchse der Pandora. Geschichte des Ersten Weltkrieges*. Beck, München.

Llanque, M. 2000: *Demokratisches Denken im Krieg. Die deutsche Debatte im Ersten Weltkrieg*. Akademie Verlag, Berliini.

Llanque, M. 2015: The First World War and the Invention of 'Western Democracy'. Teoksessa *Germany and 'the West': The History of a Modern Concept*. Toimittaneet R. Bavaj ja M. Steber. Berghahn Books, New York.

Mergel, T. 2007: Das parlamentarische System von Weimar und die Folgelasten des Ersten Weltkriegs. Teoksessa *Parlamentarismus im Europa der Zwischenkriegszeit. Deutschland im internationalen Vergleich*. Toimittanut A. Wirsching. München.

Mikkeli, H. 1994: *Euroopan idea. Eurooppa-aatteen ja eurooppalaisuuden pitkä historia*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Newton, D. 1997: *British Policy and the Weimar Republic, 1918–1919*. Clarendon Press, Oxford.

Nilsson, T. 2004: *Mellan arv och utopi. Moderata vägval under hundra år, 1904–2004*. Santérus, Tukholma.

Olsson, S. 2002: *Den svenska högerns anpassning till demokratin*. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala.

Pekonen, O. 2014: *Debating "the ABCs of Parliamentary Life": The Learning of Parliamentary Rules and Practices in the late Nineteenth-Century Finnish Diet and the early Eduskunta*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Pohl, T. 2002: *Demokratisches Denken in der Weimarer Nationalversammlung*. Kovac, Hampuri.

Pyta, W. 2008: Antiliberaale Ideenwelt in Europa bei Kriegsende. Teoksessa *Demokratie in der Krise. Europa in der Zwischenkriegszeit*. Toimittanut C. Gusy. Nomos, Baden-Baden.

Rinta-Tassi, O. 1986: *Kansanvaltuuskunta punaisen Suomen hallituksena*. Valtion painatuskeskus, Helsinki.

Saunders, R. 2013a: Democracy. Teoksessa *Languages of Politics in Nineteenth-Century Britain*. Toimittaneet D. Craig ja J. Thompson. Palgrave, Basingstoke.

Saunders, R. 2013b: Tory Rebels and Tory Democracy: The Ulster Crisis, 1900–14. Teoksessa *The Foundations of the British Conservative Party: Essays on Conservatism from Lord Salisbury to David Cameron*. Toimittaneet R. Carr ja B. W. Hart. Bloomsbury Academic, New York.

Biefang, A., ja Schulz, A. 2016: From Monarchical Constitutionalism to a Parliamentary Republic: Concepts of Parliamentarism in Germany since 1818. Teoksessa *Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of a European Concept*. Toimittaneet P. Ihalainen, C. Ilie ja K. Palonen. Berghahn Books, New York.

Seaward, P., ja Ihalainen, P. 2016: Key Concepts for Parliament in Britain (1640–1800). Teoksessa *Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of a European Concept*. Toimittaneet P. Ihalainen, C. Ilie ja K. Palonen. Berghahn Books, New York.

Soutou, G.H. 2014: Diplomacy. Teoksessa *The Cambridge of the First World War, 2*. Toimittanut J. Winter. Cambridge University Press, Cambridge.

Vares, V. 1998: *Kuninkaan tekijät. Suomalainen monarkia 1917–1919. Myytti ja todellisuus*. WSOY, Porvoo.

von Sydow, B. 1997: *Parlamentarismen i Sverige: utveckling och utformning till 1945*. Gidlund, Hedemora.